Enerjide ,kömürün payı yüzde 40 olmalı
Tarih: 05.11.2009 Saat: 22:33
Konu: Röportaj

Özkan Ağış Global Enerji'ye konuştu

Kömürün payı yüzde 40 olmalı

Türkiye'nin en önemli enerji uzmanlarından biri olan Özkan Ağış, elektrik üretiminde kömürün payının en az yüzde 40 olması gerektiğini savunuyor. Yenilenebilir enerjiyle ilgili uzun vadeli planlamalar yapılmasını öneren Ağış, Türkiye'nin kaynak çeşitliliğine giderek risk potansiyelini dağıtması gerektiğine işaret ediyor.

Türkiye'nin elektrik tüketimi 2006 yılına göre 2007'de yüzde 8'in üzerinde arttı. Bu durum son yıllarda yeterince santral yatırımları yapmayan ülkeyi elektrik arzında sıkıntılı günlerin beklediği anlamına geliyor. Yasa gereği elektrik üretim yatırımları yapması gereken özel sektörse, "yatırım ortamının uygun olmamasını" gerekçe gösteriyor. Bu sorunu çözmek için harekete geçen hükümet, çeşitli teşvik ve destek paketi üzerinde çalışıyor.

Uzun yıllardır enerji sektöründe yer alan Özkan Ağış'a göre, teşvikler yatırımlar açısından olumlu. 50 yıldır enerji sektöründe yer alan Ağış, bir yıl önce çalıştığı şirketten ayrılarak kendi işini kurdu. Emekli olmayı hiç düşünmeyen Ağış, elektrik üretiminde kömüre yeterince ağırlık verilmediğini düşünüyor. Doğalgazın üretimde yine ağırlığını koruyacağını belirten Özkan Ağış'ın önerisi, uzun vadeli planlarla dış kaynaklı birincil enerji bağımlılığı en aza indirilmeli ve kaynak çeşitliliği sağlanarak risk potansiyeli dağıtılmalı.

Elektrik üretim yatırımları özellikle son yıllarda neredeyse durmuş durumda. Bu durum arz sıkıntısını beraberinde getiriyor. Hükümet, bu sıkıntıyı aşmak için santral yatırımı yapanlara çeşitli teşvikler vermeyi öngörüyor. Sizce özel sektörün santral yatırımı yapmamasının nedeni nedir?

2004 yılından beri elektrik üretim tesisi yatırımlarının durduğunu görüyoruz. Bunun önemli 3 nedeni var: Birincisi; Mart 2004'ten itibaren doğalgaz fiyatlarının tırmanışa geçmesi. Yani elektrik üretim maliyetlerinin tahammül edilemez (nonaffordable) seviyelere yükselmesi. İkincisi; elektrik satış fiyatlarının sabit kalması. Üçüncüsü ise; hükümetin özel enerji sektörüne yeterli güveni verememesi, dolayısıyla yatırım ortamının belirsizliği.

Peki, teşvikler yatırımın önünü açar mı?

Yatırımcılar santral yatırımlarında kısa vadeli elektrik alım fiyatlarından ziyade uzun vadede oluşacak fiyatlara, serbest piyasa şartlarında veya devletle yapacakları uzun vadeli alım anlaşmaları potansiyeline bakıp, fiyat dalgalanmalarıyla oluşacak yatırım risklerini

minimuma indirmek isterler. Yatırımlarını da buna göre yönlendirmektedirler. Ayrıca yakıt arz güvenliği ve fiyat istikrarı da yatırım kararlarında önemli rol oynamaktadır. Ancak son yıllarda yakıt girdi maliyetlerinin sürekli artması ve elektrik toptan satış fiyatlarının aynı kalması sebebiyle santral yatırımları büyük ölçüde durmuştu. DUY ile birlikte hareketlenen enerji sektöründe, hükümetin vereceği teşvikler yatırımların önünü büyük ölçüde açacaktır. Yine de yatırım kararlarında belirleyici olacak olan elektrik fiyatlarının uzun vadede nasıl şekilleneceği ve yakıt maliyetleriyle doğru orantılı olarak değişip değişmeyeceğidir. Arz güvenliği çok sıkıştığı için bu defa teşvik kararlarını TBMM'den geçirerek en kısa zamanda uygulamaya koyacağına inanıyoruz.

Bazı uzmanlara göre teşviklere hiç gerek yoktur, sadece fiyatların piyasaya bırakılması yatırımın önünü açar. Siz bu görüşe katılır mısınız?
Unutmayalım ki, toplam elektrik üretimi içinde özel üretimin payı yüzde 20'den de daha az. Özel sek tör elektrik üretim tesisleri kuruluşunda henüz emekleme aşamasındadır. Yürümesi için annenin elini uzatmasına, hele de koşması için annenin motivasyonuna ihtiyaç vardır. Küçük santraller teşviksiz de yapılabilir. Ama büyük projelerin yapılabilir ve finanse edilebilir (bankable) olması şarttır. Böyle olmazsa bankalardan kredi almak da zorlaşır. Teşvikler kredi kuruluşlarına yön verir. Satın alma garantileri de heyecan verir ve kredi faizlerini aşağıya çeker. Sadece serbest piyasaya bırakılması teşvik edici olmaz. Hiç olmazsa ilk 56 yıl kamunun satın alma garantisi ya da piyasaya müdahale etmeyeceği garantisi vermesi gerekir ki yatırımlar hızlansın. Satın alma garantisi ve teşvikler, yatırımların önünü açar, elektrik piyasası da fiyatları belirler. Sadece elektrik fiyatlarına bakarak yatırım kararı almak için önümüzde uzun yıllar var. İnşallah bunu görmek bizlere nasip olur.

Ülkede yatırım ortamının olmadığını dile getiriyorsunuz. Yatırım ortamının yaratılabilmesi için neler yapılması gerekiyor?

Yatırım ortamının yaratılabilmesi için her şeyden önce, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'nın kafaları karıştıran liberallik esasına iyice açıklık getirmek gerek.

Bu ne demektir?

Bu, yasanın ilgili maddelerinin, aşağıdaki sorulara net cevaplar veya yorumlar getirmesini sağlayacak şekilde değiştirilmesi veya geliştirilmesi demektir.

* Bundan sonra elektrik üretim tesisleri yatırımını her hal ve kârda özel sektör mü yapacak?

* Arz güvenliğinin tehlikeye girmesi ne demektir? Yedeksizlik mi? Yüzde 10 dönen yedek mi? Sistemin yaz ve kış puantlarını karşılayabilme kapasitesi mi?..

* 1 Ağustos 2006'dan beri uygulamada olan PMUM'la oluşan "sistem dengesizlik fiyatları" arztalep dengesini veya dengesizliğini gösteren en net parametredir. Kamu kuruluşlarının (TEDAŞ, TETAŞ gibi) piyasaya girmemeleri yani müdahale etmemeleri kaydıyla. Zira, özel sektör üretiminin yüzde 20'nin altında olduğu bir ortamda yüzde 80'lik pay sahibi kamu kuruluşunun haksız rekabetine dayanabilmek mümkün mü? Hükümetimiz böyle bir rekabet içinde olmayacağı ve uzun vadeli plan ve stratejilerde de, elektrik üretimi ve dağıtımında kamu payının giderek azalacağı teminatını vermeli ve bunu da uygulamalarıyla ortaya koymalıdır. TEDAŞ'ın 20 bölgesinin ve EÜAŞ'ın termik santrallerinin özelleştirilmesinin en kısa zamanda sonuçlandırılması bu bakımdan yaşamsal önem kazanmaktadır.

Türkiye'nin bu yıl veya en geç 2009'da arz sıkıntısıyla karşı karşıya kalacağı uzmanlarca dile getiriliyor. Bugün yatırım başlasa bile doğalgaz hariç diğer kaynaklı santrallerin yapımı en az 34 yıl sürecektir. Bu durum sizce ülkede tekrar doğalgaz santralleri kurulmasını mı dayatıyor?

Şu bir gerçek ki, inşaat başlangıcından itibaren devreye alma süresi en kısa olan elektrik üretim tesisleri kojenerasyon sistemleri ve doğalgaz kombine çevrim santralleridir. Bu da, zamanın baskısı altında oluşabilen en iyi çözüm gibi anlaşılmalıdır. Ancak bu değerlendirme

sadece kuruluş süresi yönündendir. Yani elektrik sıkıntılarının had safhada olacağı bir dönemde, ne kadar önce işletmeye girse o kadar erken para kazandırmaya başlar. Ancak dünyada ve Türkiye'de doğalgazın giderek artan fiyatlarıyla ortaya çıkan üretim maliyeti yükünün 2010'lardan sonra oluşabilecek serbest elektrik piyasasında rekabet gücümüzü azaltacağını da iyice değerlendirmemiz lazım.

Sorunuzun son cümlelerini şöyle yanıtlayabilirim. Bu durum doğalgaz santralleri veya kojenerasyon tesislerinin en önemli avantajlarından biri olan kuruluş süresinin kısalığının yeniden hatırlanması anlamına gelmektedir. Yoksa doğalgaz santrallerine doğru stratejik bir dayatma ya da yönlendirme değil. Korkarım ki 3-4 yıl sonra, bugünlerde elektrikte olduğu gibi, doğalgazda arz güvenliği tartışmalarının içinde olacağız. Arz güvenliği sağlanamayan gaza dayalı santrallerin dayatması olur mu?

Bugünkü yatırım ve üretim maliyetlerine göre hesapladığınızda, Türkiye, nasıl bir kaynak seçimi yapmalıdır? Yani, hangi kaynaklara önem vermeli, hangi kaynakları geri plana itmelidir?

Öncelikle dünyada da çok hızlı bir şekilde önem kazanmaya başlayan yenilenebilir enerji için üretim potansiyeli analiz edilerek ve uzun vadeli hedefler konularak bir üretim planlaması yapılması gerekmektedir. Üretimde ağırlık ülkemizde oldukça bol olan kömüre verilebilir. Ancak burada da mevcut teknolojilerin yardımıyla gerekli sosyal ve çevresel tedbirler alın malı ve temiz kömür yakma teknolojilerine ağırlık verilmelidir. Doğalgaz yine üretimde büyük pay sahibi olacaktır, ancak amaç uzun vadeli planlarla dış kaynaklı birincil enerji bağımlılığını en aza indirmek ve kaynak çeşitliliği sağlayarak risk potansiyelini dağıtmak olmalıdır. Burada, son yıllarda iyice ihmal edildiği için elektrik üretiminde giderek payı azalan linyit ve ithal kömür santrallerinin payının layık olduğu seviyeye çıkartılmasının (en az yüzde 40) önemini vurgulamak istiyorum.

Peki, yatırımcı açısından bakarsanız, seçim nasıl olmalıdır?

Yorumumuzun buraya kadarki bölümünde devletin karar verme organlarının olası bakış açısını vermeye çalıştık. Meseleye yatırımcı açısından bakarsak, **yeni** boyutların kararımızı etkilediğini görürüz. Bir yatırımcı her şeyden önce, satın alma garantisi gibi, gümrük muafiyeti gibi, vergi iadesi gibi teşviklere bakar. Sonra da üretim piyasasındaki oyunculara (players) yani rakiplere bakar. Bunlara göre piyasaya girip girmeme kararı verir. Hangi yatırımı yapacağını da, mevcut opsiyonlara göre santralin ekonomik ömrünü dikkate alarak yapacağı fizibilite çalışmaları söyler. Hiçbir yatırımcı çeşitli kaynaklardan bir sepet yaparak yatırıma koymaz. Uzun vade içinde hangi enerji kaynağı, kendisine sürdürülebilir ve tatmin edici bir kâr sağlayacaksa ona yönelir.

Küresel ısınma gerçeği kaynak seçiminde etkili oluyor. Bu durum kömür santrallerini nasıl etkileyecektir?

Mevcut teknolojilerle, kömür santrallerinin karbondioksit emisyonunu düşürmek mümkün olabilmektedir. Ancak bu yüksek yatırım maliyetlerini de beraberinde getirmektedir. Küresel

ısınma tabii ki kaynak seçiminde etkili olacaktır, yüksek emisyon üreten teknolojiler için yatırım ve işletme maliyetleri giderek ağırlaşacaktır. Linyit santralleri maliyet fiyatları üzerine yüzde 30-35 kadar ilave tesis maliyeti -ki biz buna sosyal maliyetler diyoruzkoyarak rakip kaynaklara nazaran rekabetçi bir üretim maliyeti elde etmek mümkün. Bunun ne anlama geldiğini aşağıdaki tablodan net olarak görebiliriz.

Dünyada olduğu gibi nükleer enerji Türkiye'nin de gündeminde. Nükleer sizce ülke için elzem midir?

Nükleer enerji emisyonlar açısından değerlendirildiğinde bir temiz enerji üretim teknolojisidir. Ancak burada temel sorunlar; Uluslararası Nükleer Enerji Kurumu'nun denetleme süreci, güvenlik ve santral atıklarının yüzde 100 güvenli şekilde nasıl depolanacağıdır. Depolama konusunda dünyada hâlâ çalışmalar devam etmektedir. Üretim ve depolama teknolojisi herhangi bir yatırım kararından önce iyice analiz edilmeli ve sonuçları iyi değerlendirilmelidir.

Ayrıca santralin devreye girmesi yaklaşık 10 yıllık bir süre alacağından şu an içinde bulunulan arz sıkıntısı için çözüm olmaktan ziyade uzun vadede temel yük santrali olarak enerji açığının bir kısmını karşılayacak tesisler olarak görülmelidir. Ayrıca, bunun nükleer teknolojiden uzak kalmamak için gerekli olduğuna inanıyoruz.

Nükleer Enerji Yasası ve TAEK ölçütlerine göre, özel sektör açısından nükleer enerjiye girmek doğru mudur?

Özel bir enerji yatırımcısı için nükleer enerji santrali kurmak, diğer elektrik üretim tesisleri içinde en riskli ve zor olanıdır. Santrali kuracak olan özel sektör firmaları veya ortaklıkları zarar riskini azaltacak önlemlerin alınmasına birinci derecede önem vermelidir. Bir santrali kurarken karşılaşılacak sorunlar ne kadar çok ise, santral maliyeti, dolayısıyla elektrik üretim maliyeti o kadar yüksek olur. Ayrıca işe başlamadan önce ve iş süresince alınacak onaylardaki gecikmeler, nükleer santrallerde masrafları arttıran en önemli unsurlardan biridir. Kuruluşun 810 yıl sürmesi, bir başka ifadeyle sürenin 810 yılının geri ödemesiz olması, kredi faizlerini de kredi maliyetini de çok arttırmaktadır. Bütün bu nedenlerle elektrik satın alma garantisinin sınırlı bir süre için değil en az 25 yıllık verilmesi yönüne gidilmelidir. Uzun vadeli satın alma garantisi, kredileri ucuzlatacağı için maliyet fiyatını da aşağıya çekecektir.

Kasım ayında EPDK'ya 78 bin megavatlık rüzgâr santrali başvurusu yapıldı. Siz böyle bir patlama bekliyor muydunuz? Özel sektör neden rüzgâra hücum etti sizce?

Üretilen elektriğe verilen alım garantisi ve belirlenen asgari alış fiyatı, yenilenebilir enerji yatırımları önündeki belirsizlikleri belli oranda dağıttığı için yatırımcılar rüzgâr enerjisi yatırımlarına yöneldi. Bunda, rüzgâr santrallerinin karbon borsasından yararlanabileceği umudu da rol oynamıştır. EPDK lisans başvuru kriterlerini çok geniş tuttu. 78 bin MW'lik başvuru bundan oldu. Aynı yer için birbirinden haberli veya habersiz pek çok başvuru var. Bunlar için ihale açılmasından veya TBMM'den yeni bir "Rüzgâr Santral Yasası" çıkartılacağından söz ediliyor. Nasıl olursa ol sun rüzgâr santrali lisansları konusu çok iyi yönetilemediği için böyle bir tablo oluştu. Ne Türkiye'nin 78 bin MW'lik rüzgârı var, ne de bu kadar güçte santralin yapılacağı var. Ama bu kaostan, gelecek yıllarda 34 bin MW'lik rüzgâr gücü hayata geçirebilirse bu da, ülkemiz adına çok iyi bir kazanım olur.

Bazı linyit sahaları elektrik üretilmesi amacıyla özel sektöre devredildi, ancak buralarda pek hareket gözlenmiyor. Bunu nedeni nedir sizce?

Rödavans usulü ile bazı linyit sahalarının özel sektörde, ihaleyi kazanan firmalara verilmesi, yukarıda değindiğimiz rüzgâr santralleri sertifika başvuruları gibi bir furya yarattı. Bu başvuruların yine pek çoğu ihaleyi kazanıp linyit santrali kurma amaçlı değil, ocağın işletme hakkını alarak lisansın ticaretini yapma amaçlıydı. Şimdi ihaleyi kazananlar aldıkları lisanslara yağlı müşteri bekliyorlar. Bazılarının ihale öncesi hesaplarını ihaleden sonra tartıştık (özellikle elektrik üretim maliyeti hesaplarını) ve hiçbir danışman firmaya sormadan

ya da göstermeden yaptıklarını üzülerek gördüm; çok düşük elektrik satış fiyatı verdiklerini tespit ettim. Hesap yanlışları lisansların satışı aşamasında ortaya çıkacak. Bu nedenle, rödavans ihalelerinden beklenen performansın alınamayacağı endişesini taşıyorum.

Aynı zamanda Türkiye Kojenerasyon Derneği Başkanısınız. Türkiye için kojenerasyon ne kadar önemlidir?

Kojenerasyon, aynı kaynaktan elektriğin ve ısının beraber üretimi teknolojisidir. Elektrik ihtiyacı yanında ısı ihtiyacı da duyan yerler için en iyi çözüm olmaktadır. Ayrıca elektrik üretim sonucu ortaya çıkan atık ısının değerlendirilmesine olanak sağladığı için yüzde 8590 verimlere ve hatta soğutma da eklenecek olursa yüzde 94 verimlere ulaşmak mümkün olmaktadır. Bu da hem kaynakların verimli kullanımını, hem de yanma sonucu açığa çıkan emisyonların azaltılmasını sağlamaktadır. Yüksek verimli kojenerasyon tesisleri sayesinde geçen yıl 3 milyar metreküp daha az gaz tüketildiğini, bunun parasal değerinin de 1 milyar dolar olduğunu, ayrıca kojenerasyon tesisleri sayesinde elektrik üretiminde atmosfere, 10 milyon ton daha az karbondioksit salındığını hatırlatmak isterim.

Artan doğalgaz fiyatıyla birlikte Kojenerasyon Derneği olarak yeni çalışmalar başlattınız. Çalışmalarınızdan bahseder misiniz?

Yüksek doğalgaz maliyetleri nedeniyle kojenerasyon tesis sahipleri ürettikleri faydalı ısıyı arttırmaya ve bunları satabilecekleri kullanıcılar aramaya başladılar. Böylece üretim maliyetlerini düşürmek ve elde edilen gelir miktarını arttırmak mümkün olabilmektedir.

Dernek olarak kojenerasyonda yüksek verimi desteklemekteyiz. Bu amaçla, yüksek verimle çalışan kojenerasyon tesislerine bir primlendirme sistemi getiren "Yüksek Verimli Kojenerasyon" yasa taslağı üzerinde çalışmalarımızı sürdürmekteyiz. En kısa sürede bu çalışmaları tamamlayıp bu taslağı ilgili mercilere sunacağız.

Ropörtaj :globalenerji
Fotolar : Ali Rıza AĞIŞ